

І.В. Нагорна, асп.

СПЕЦИФІКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виявлено та розглянуто особливості визначення і управління фінансовою стійкістю торговельних підприємств. Розглянуто функції та фактори впливу на підприємства роздрібною торгівлі продовольчих товарів, досліджено специфіку управління ліквідністю, рентабельністю та запасами даного типу підприємств.

Выявлены и рассмотрены особенности определения и управления финансовой устойчивостью торговых предприятий. Рассмотрены функции и факторы влияния на предприятия розничной торговли продовольственных товаров, исследована специфика управления ликвидностью, рентабельностью и запасами данного типа предприятий.

Considered and the features of the definition and management of financial stability of commercial enterprises. Functions of and influences on retail food products, studied the specific management of liquidity, profitability and stock of this type of enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі в Україні протягом останніх років є інтенсивне освоєння нових форматів торгових підприємств, концентрація товарообігу і розвиток мережевої торгівлі. Еволюція проходить на тлі витіснення традиційних форм внутрішньої торгівлі, особливо це стосується підприємств роздрібною торгівлі, що призводить до їх активного розвитку.

Проблеми перетворень у внутрішній торгівлі України об'єктивно обумовлюють необхідність оптимізації аналізу фінансової стійкості торговельної сфери, виявлення її специфіки, відображення конкретних функцій та факторів, які впливають на фінансовий стан торгових підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Автори В. Голян, З. Виноградова, Н. Маркіна, О. Юлдашева, О. Азарян, Л. Балабанова, А. Садеков приділяють увагу аспектам функціонування торгівлі, зокрема, формуванню потенційного попиту, корпоративних торговельних мереж, стратегічності маркетингової спрямованості, оцінці перспективних партнерів у маркетингових каналах, конкурентоспроможності торгової послуги, ефективності торговельної діяльності та фінансової стійкості. Але незважаючи на велику кількість досліджень, досі не ви-

рішено питання щодо виявлення специфіки та особливостей визначення фінансової стійкості торговельних підприємств.

Мета та завдання статті. Метою даного дослідження є виявлення специфіки фінансової стійкості торговельних підприємств, а саме відображення конкретних функцій та факторів, які впливають на фінансовий стан підприємств роздрібною торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговий бізнес як опорна складова розвинених економічних відносин багато в чому сприяє вирішенню головного завдання суспільного виробництва – задоволення різнобічних потреб людей. Саме торгівля, реалізуючи вироблену споживчу вартість, пов'язує виробництво зі споживанням і підтримує баланс між пропозицією і попитом.

Слід виділяти підприємства роздрібною та оптовою торгівлі. Нас, перш за все, цікавить роздрібна торгівля продуктами харчування.

Сьогодні український ринок роздрібною торгівлі є одним із найбільших європейських ринків і налічує більше 50,5 тис. магазинів, з них 26,0 тис. є продовольчими [1].

Роздрібна торгівля – це сфера підприємницької діяльності з продажу товарів або послуг на підставі усного або письмового договору закупівлі-продажу безпосередньо кінцевим споживачам для їх власного некомерційного використання [2].

Підприємство роздрібною торгівлі – посередник у русі товарів від безлічі виробників до кінцевого споживача, який надає дані посередницькі послуги за певну плату.

Організація діяльності підприємств роздрібною торгівлі регламентується Правилами продажу продовольчих товарів, затверджені наказом МЗСЗ України від 28.12.94 р. № 237.

Підприємства роздрібною торгівлі виконують низку функцій, що розкривають суть даної категорії.

Основна функція – продаж товарів споживачам, яка супроводжується перетворенням товарної форми вартості в грошову.

Для реалізації основної функції торговельне підприємство виконує безліч супутніх функцій:

- формування асортиментної матриці;
- укладення договорів з постачальниками;
- організація доставки товарів з місць виробництва в місця споживання;
- дроблення партій товарів, які надходять;
- зберігання запасів;
- надання послуг;
- вивчення попиту споживачів.

Стійкість – найважливіша характеристика будь-якої системи. Під стійкістю системи традиційно розуміється її здатність повертатися в рівноважний стан після його порушення зсередини або ззовні.

Фінансова стійкість підприємства – це комплексне поняття, яке включає в себе постійно стабільний фінансовий стан підприємства при якому ефективно формуються, розподіляються та використовуються фінансові ресурси, забезпечується фінансова незалежність, плато- та кредитоспроможність, розвиток діяльності на поточний та майбутній періоди.

Торговельне підприємство не може бути визнано фінансово стійким якщо воно не отримує прибуток. Якщо таке відбувається, то теоретично основними джерелами поповнення пасивів стають довгострокові або короткострокові позикові кошти, що також впливає на фінансову стійкість підприємства.

Одними з основних показників, які дозволяють оцінити ефективність діяльності торговельного підприємства, можливість отримання прибутку, є показники рентабельності. Нормальний для даної галузі рівень рентабельності є критерієм віднесення підприємства до фінансово-стійкого.

Фінансова стійкість підприємства, його ліквідність, платоспроможність безпосередньо залежать від того, наскільки швидко вартість, вкладена в активи, перетворюються на реальні гроші.

Підприємство не може бути визнано абсолютно стійким, якщо рівень оборотності нижче середньогалузевого рівня. Уповільнення оборотності запасів, наприклад, призводить до збільшення їх загального обсягу на складах підприємства, що є неприпустимим для підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування, тому що термін придатності на продукти харчування сильно обмежений. Збільшення запасів, термін придатності на які минув, негативно позначається на ліквідності підприємства.

Поточне витрачання грошових коштів та їх надходження, зазвичай, не збігаються в часі. Наскільки велика ця різниця в часі залежить від рівня оборотності, в результаті у підприємства виникає потреба в більшому або меншому обсязі фінансування. Обсяг фінансування за допомогою позикових джерел у свою чергу визначає рівень фінансової стійкості підприємства.

Практично всі коефіцієнти фінансової стійкості похідні від структури активів і пасивів, а структура активів, у свою чергу, є відображенням галузевої приналежності підприємства. З огляду на вплив різних факторів на фінансову стійкість підприємства, аналіз останньо-

го доповнюється показниками ліквідності, оборотності, рентабельності.

Фінансова стійкість підприємства торгівлі складається під впливом безлічі факторів. Фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємств роздрібною торгівлі, на наш погляд, умовно можна класифікувати таким чином:

1) за місцем їх виникнення розрізняють макрорівень, мезорівень, мікрорівень. Фактори мікрорівня у свою чергу поділяються на формалізовані і неформалізовані;

2) за ступенем дії – загальні та специфічні;

3) за часом їх дії – постійні і змінні;

4) за ступенем значущості – первинні та вторинні.

Фактори макро- та мезорівня більш повно розкриті на рисунку 1.

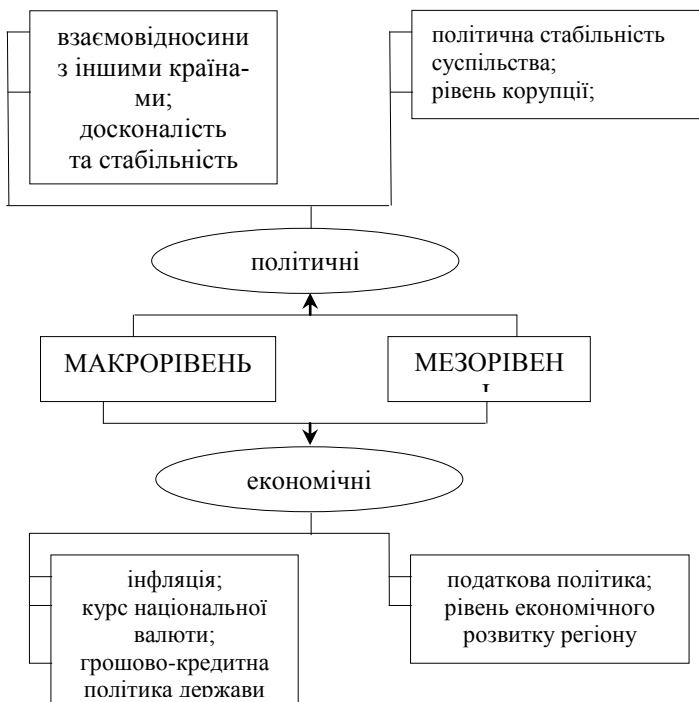

Рисунок 1 – Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість торговельних підприємств макро- та мезорівня

Стан фінансової стійкості підприємства є результатом ефективного управління всією сукупністю чинників, що визначають результати діяльності підприємства. Це, так звані, фактори мікрорівня, підсумком впливу яких є стан активів та їх оборотність, склад і співвідношення фінансових ресурсів, фінансовий результат діяльності підприємства.

Фактори макрорівня, як було зазначено вище, поділяються на формалізовані і неформалізовані.

Формалізовані – це фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства, фактори, які відображаються у фінансових показниках підприємства.

На рисунку 2 фактори мікрорівня розділені на дві групи.

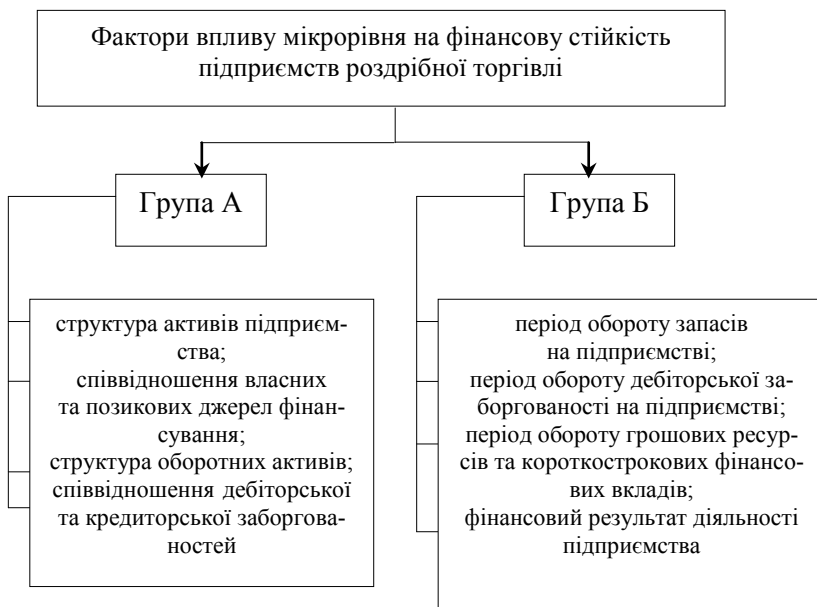

Рисунок 2 – Класифікація формалізованих факторів впливу на фінансову стійкість торговельних підприємств

До групи А належать фактори, пов'язані з потоковим станом активів і джерел їх формування. До групи Б – пов'язані з ефективністю використання активів і джерел їх формування.

Неформалізовані фактори – це фактори, які впливають на фінансовий стан підприємства, фактори, які не відображаються у фінансових пока-

зниках підприємства. До них належать конкурентні переваги підприємства, якість виробленої продукції, рівень управління і структура управління та ділова репутація.

Торгівля, як і будь-яка галузь, має свою специфіку, що відрізняє її від інших галузей, яку необхідно враховувати при управлінні фінансовою стійкістю підприємства.

Стан фінансової стійкості підприємств торгівлі складається в результаті оцінки показників ліквідності, рентабельності, оборотності, показників структури капіталу та інших показників, властивих даній галузі. У торгівлі також існують свої особливості, притаманні цим показникам. Тому при управлінні фінансовою стійкістю слід враховувати дані галузеві особливості цих підприємств.

При управлінні ліквідністю на торговельних підприємствах слід враховувати що в цій галузі досить низька питома вага основних засобів. Це пов'язано з тим, що найбільшу вартість підприємства торгівлі складає нерухомість – нежитлові приміщення, в яких підприємство веде свою діяльність та торговельне обладнання. Безліч підприємств орендують приміщення для роботи, а торгове обладнання зношене і вартість його невелика або дорівнює нулю. Крім того, торгове обладнання дуже часто надають постачальники.

Запасами підприємств можна і потрібно керувати, у тому числі і запасами підприємств роздрібною торгівлі. Запаси підприємств торгівлі характеризуються різними показниками. Вплив на дані показники дозволяє створити оптимальний запас, який у свою чергу впливає на ліквідність і фінансову стійкість. До таких показників належать торговельний асортимент та залишок у натуральних або у вартісних величинах з кожної номенклатурної групи.

Торговельний асортимент – це сукупність товарів, що реалізуються в торговельній мережі. Основними показниками асортименту є:

- а) широта – кількість товарних груп;
- б) повнота – відповідність фактичної наявності видів товарів розробленим асортиментного переліку;
- в) глибина – кількість різновидів товарів за кожним найменуванням.

Відповідно, чим ширше, глибше, повніше асортимент торгового підприємства, тим більше залишок товарів у натуральних і грошових величинах кожної номенклатурної позиції, тим більше величина запасів у натуральному і грошовому виразах і тим більше фінансових ресурсів, треба даному підприємству для підтримки оптимальних запасів.

Крім того, якщо подивитися на структуру запасів підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування, то левова частка запасів на даних

підприємствах припадає на продукти харчування. У свою чергу, продукти харчування мають таку важливу характеристику, як, термін придатності, яка дозволяє віднести дані запаси до ліквідних або неліквідним. Наявність ліквідних запасів позитивно впливає на поточну ліквідність підприємства роздрібною торгівлю продуктами харчування, а неліквідних – негативно.

Специфікою управління фінансовою стійкістю підприємств роздрібною торгівлю є досить низький рівень дебіторської заборгованості. Це пов'язано з тим, що підприємства продають свої товари за готівку кінцевому споживачеві, також деякі підприємства працюють з постачальниками на підставі попередньої оплати.

Специфіка ліквідності підприємств роздрібною торгівлю полягає в досить високому рівні короткострокової заборгованості. Це пов'язано з тим, що постачальники поставляють товари з відстрочкою платежу. З кожною поставкою збільшується рівень запасів і кредиторської заборгованості.

Слід зазначити що на підприємствах роздрібною торгівлю відбувається досить високе коливання показників ліквідності протягом одного робочого дня. Це пояснюється тим, що з одного боку реалізація товарів відбувається практично безперервно, тобто відбувається зміна форми вартості з товарної в грошову, отже, знижується коефіцієнт потокової ліквідності, і підвищується коефіцієнт абсолютної ліквідності. З іншого боку у торгових підприємств налічується від 100 до 1000 постачальників, які безперервно постачають товари. У день постачання здійснюють від 10 до 150 постачальників. Більшість з них постачають товари з відстрочкою платежу, тобто потокова ліквідність не змінюється, а абсолютна – падає.

При управлінні рентабельністю торговельних підприємств і фінансовою стійкістю у вузькому сенсі слід враховувати величину і структуру доходів, одержуваних підприємством. Так особливістю підприємств торгівлі є те, що на даних підприємствах існує багато додаткових джерел доходу, які притаманні тільки цій галузі, що дозволяють підвищити рентабельність капіталу.

На підприємствах роздрібною торгівлю продуктами харчування й свою специфіку управління оборотністю, яка полягає в наступному.

Одним із показників які характеризують оборотність є виручка від продажів. У роздрібній торгівлі виручка від реалізації товарів надходить переважно у готівково-грошовій формі. До 80% всіх надходжень готівки в каси банків йдуть від торговельних підприємств. У зв'язку з цим важливим завданням є правильне ведення касового господарства, контроль за надходженням виручки в каси магазинів, за інкасування виручки і правильним її використанням.

Надходження виручки на підприємство торгівлі нерівномірне і залежить від безлічі суб'єктивних та об'єктивних чинників. До об'єктивних

чинників належать такі: сезонність, день тижня або святковий день, наявність конкурентів, місце розташування. До суб'єктивних чинників належать смаки і переваги покупців (відношення покупців до продукту, товару), відношення покупців до магазину, мерчандайзинг.

У торгівлі, як у жодній іншій галузі, великий вплив на виручку і оборотність торгового підприємства надає мерчандайзинг. Мерчандайзинг – це система заходів, що проводяться у мікросвіті підприємства і спрямованих на те, щоб покупцеві було зручно, приємно, вигідно з точки зору цінності здійснювати покупки, тобто це заходи спрямовані на формування позитивного ставлення покупців до підприємства торгівлі.

Особливості праці на підприємствах торгівлі призводять до того, що на даних підприємствах досить велика кількість працівників, заробітна платня яких багато в чому залежить від продажів підприємства – виручки, що у свою чергу носить імовірнісний характер.

Висока питома вага запасів у потокових активах значно впливає на оборотність. Якщо підприємство торгівлі не створює зайвих запасів, то це призводить до підвищення рівня оборотності запасів. Це ще раз доводить, що грамотне і збалансоване управління запасами є основою фінансової стійкості підприємства роздрібною торгівлі продуктами харчування.

Висновки. Підводячи підсумок, можна зазначити, що у своєму до-го- та середньостроковому фінансовому плануванні торговельне підприємство повинно враховувати не тільки вищезазначені фактори, але й регулярний характер економічних змін, що дозволить уникнути чи зовсім запобігти виникненню небажаних проблем. Отже, торговельне підприємство повинне планувати товарний асортимент, підтримувати гнучкість активів та контролювати ліквідність. Це є основним завданням для підтримання фінансової стійкості в нестабільних ринкових умовах.

Список літератури

1. Статистична інформація щодо кількості торговельних підприємств Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.me.kmu.gov.ua>>.
2. Саркісян, Л. Г. Організація роздрібною торгівлі [Текст] : Методичні вказівки для факультету маркетинга, торгівлі та митної справи денної та заочної форм навчання /Л. Г.Саркісян, О. Б. Казакова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – 50 с.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.
© І.В. Нагорна, 2010.